

จดหมายเหตุ มทศ.จห.

กรทิชาติ วัฒนพันธุ์ เลขานุการมูลนิธิท้าวเทพกระษัตรีท้าวศรีสุนทรมีเอกสารลายลักษณ์จำนวนมากได้เสนอที่ประชุม มทศ.ให้จัดทำจดหมายเหตุของมูลนิธิท้าวเทพกระษัตรีท้าวศรีสุนทร ผศ.สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์อาสาเป็นผู้อำนวยการหมายเหตุรักษ มทศ. มอบหมายให้ปานิศรา(นก) ชูผลเป็นผู้ช่วยหมายเหตุรักษ ร่วมด้วยช่วยกันให้มีจดหมายเหตุลายลักษณ์ไว้เป็นเอกสารอ้างอิงในการดำเนินงานของ มทศ. และเป็นประโยชน์แก่นักวิจัย นักเรียนนักศึกษาและผู้สนใจงานทางด้านนี้ ปี พ.ศ.๒๕๕๓ มทศ.มุ่งเป้าไปสู่จดหมายเหตุที่ช่วยงานอนุสรณ์สถานเมืองถลาง และด้วยเหตุที่เมืองถลางมีประวัติยาวนานจาก พ.ศ.๗๐๐ ที่ปรากฏ JUNK CEYLON ในแผนที่การเดินเรือของคลอดีอุส ปโตเลมี เปลี่ยนมาเป็น SILAN ตามคำเรียกของพระภิกษุจีนฮี้จิง และเปลี่ยนเป็นสลัง ถลาง จนคนทั่วไปรู้จักถลางย มีประวัติวีรสตรีท้าวเทพกระษัตรี(ท่านผู้หญิงจัน) ท้าวศรีสุนทร(คุณมุก) แม่ปราง พญาถลางเทียน ประทีป ณ ถลาง(อดีตเจ้าเมืองภูเก็ต) และเหล่าวีรชนเมืองถลางแห่งศึกเมืองถลางที่เป็น ๑ ในศึก ๙ ทัพต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จนชาวภูเก็ตเกิดมีวันถลางชนะศึกในวันที่ ๑๓ มีนาคมของทุกปี

ประวัติหอจดหมายเหตุในถลางภูเก็ต

๑. กลุ่มผู้สนใจประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต ใช้ระบบ [Kong System](#)

๒. หอจดหมายเหตุ ห่องภาพกิจปฐมเหตุ ในอ้อมเหล่านายหัวเมือง พิพิธภัณฑสถานเมืองภูเก็ต ใช้ รหัส ดังนี้

พมร.[จห.](#) (ar)

พมร.รูป ([pho](#))เช่น [นามสกุล](#)

พมร.ภาพ ([pic](#))

พมร.[ไศย](#) (cd) เช่น [สีนามิ](#)เกาะราชา [สวตมนต์](#)อินเดีย [ดนตรี](#)อินเดีย [อักษฎา](#)คประดิษฐ์

๓. หอจดหมายเหตุถลาง ในห่องสมุด อบจ.ภูเก็ต หน้าโรงเรียนถลางพระนางสร้าง รหัส [pic](#)

๔. หอจดหมายเหตุ มทศ.จห. ใช้ Runing No.

๕.ย หอจดหมายเหตุ มรภ.ภูเก็ต ณ บ้านพักอธิการย วค.ภูเก็ต ในมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

ย

ตัวอย่างจดหมายเหตุ มทศ.จห.ย

ฉบับย [มทศ.จห.๑๕](#) (เดิมคือศวก ๑๕)

คำอ่าน ๐ หนังสือท่านผู้หญิงมาเถิงลาโตก ด้วยมีหนังสือไปนั้น ได้แจ้งแล้ว ครั้นจะเอาหนังสือเรียนแก่พระยาถลาง พระยาถลางป่วยหนักอยู่และซึ่งว่ามาค้าขาย ณ เมืองถลางขาดทุนหนักหนาช้านานแล้วนั้นเห็นธุระของลาโตกอยู่ แต่หากว่าลาโตกเมตตาเห็นดู ข้าเจ้าจึงปลื้มองทุนเป็นอันมาก ทนระมานอยู่ด้วยความเห็นดู และซึ่งว่าแต่งกำปั่นแล้วจะลากลับไป แลมีราวข่าวว่า พม่าจะมาตีเมืองถลาง ท่านพระยาถลางเจ็บหนักอยู่ ถ้าพม่ายกมาจริง ข้าเจ้าจะได้พึ่งลาโตกเป็นหลักที่ยึดต่อไป แลซึ่งว่าจะเอาตินูกค้ามานั้น ท่านพระยาถลางยังเจ็บหนัก มิได้ปรึกษาว่ากล่าว ถ้าท่านพระยาถลางคลายป่วยแล้ว จะได้ปรึกษาว่ากล่าว จักเตือนให้ ซึ่งว่าเจ้ารัจจะไปเยี่ยม ขุนท่ามิไ้ไปนั้น ข้าเจ้าจะให้ไปว่าหลวงยุยกบัตถย และขุนท่า มิไ้หยุดหน่วงไว้ ครั้นข้าเจ้าจะลงมาให้พบลาโตกเอง เจ้าคุณยังเจ็บหนักอยู่ จึงให้เมืองภูเก็ตลงมา ลาโตกได้เห็นดูคอยู่ก่อนถ้าเจ้าคุณค่อยคลายขึ้นข้าเจ้าจะลงมาให้พบลาโตก และขึ้นนั้นไม่แจ้งว่าเป็นชั้นอะไรให้บอกไปแก่เมืองภูเก็ตให้แจ้ง ข้าเจ้าจะเอาลงมาให้ อนึ่งคนซึ่งรักษาบ้านเผ่าคายนั้น ขัดสนด้วยยาผีงินให้ลาโตกช่วยว่ากปิดันอีกสะกัดให้ ๆ ยาผีงินขึ้นมาสักเกาแทนสิบแทน แลถ้าพอลาโตกจะขึ้นมาได้ ให้ขึ้นมาสักที่ หนังสือมา ณ วันอังคาร เดือนอ้าย ขึ้น ๕ ค่ำ ปีมะเส็งสัพคย

วิเคราะห์ ๐ เอกสารฉบับนี้ อาจารย์สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ ได้ทำบทปริวรรตไว้แล้วในการพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก โดยกลุ่มผู้สนใจประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต เมื่อวันที่ ๑๓

มีนาคม ๒๕๒๕ ด้วยความร่วมมือสนับสนุนของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดภูเก็ต ผู้สนใจควรจะดูบทปริวรรตที่อ้างถึงนี้ประกอบด้วย
ย เอกสารฉบับนี้เป็นจดหมายตอบจดหมายของพระยาราชกปิตัน (ฟรานซิส โลท์) ซึ่งมีถึงท่านผู้หญิงจีนและพระยากลางพิมพ์ลัทธิยาศัน
ทวงเงินค่าสินค้าที่ทางเมืองกลางรับซื้อไว้โดยยังมิได้ชำระมูลค่า นำเสียดายที่เอกสารฉบับนี้และฉบับอื่น ๆ
อันเป็นจดหมายติดต่อกับการคารของนายสำเภาชาวอังกฤษผู้นี้มีถึงเจ้าเมืองกลางนั้นสูญหายไปสิ้น
ไม่มีเหลือไว้ให้ได้อีกศึกษาอีกเลยอาจถูกเผาไหม้ไปในครั้งพมามาตีเมืองกลาง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๒ หรือ
สูญหายไปเนื่องจากระบบการจัดเก็บรักษาเอกสารของบ้านเมืองยังไม่รัดกุมก็ไม่อาจจะวิเคราะห์ได้

ย กัปตัน ฟรานซิส โลท์ หรือพระยาราชกปิตัน ผู้นี้ตั้งบ้านและสำนักงานตลอดจนคลังสินค้าอยู่บริเวณบ้านท่าเรือ ซึ่งอยู่ใกล้ลำคลองใหญ่ออกอ่าวภูเก็ต
เป็นความสะดวกในการขนส่งสินค้าเขาและขนแร่ดีบุกออก นันทา วรเนติวงศ์ กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง "พระยาราชกปิตัน (ฟรานซิส โลท์) (พิมพ์โดยกรมศิลปากร พ.ศ.
๒๕๑๗ หน้า ๕) ว่า กัปตัน โลท์ ไปตั้งรกรากอยู่บนเกาะกลางในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๑๕ (ค.ศ. ๑๗๗๒)"
ซึ่งเมื่อนำมาประสานเข้ากับเอกสารอันเป็นจดหมายของท่านผู้หญิงจีนฉบับนี้ ที่ได้กล่าวถึงการเตรียมตัวของพระยาราชกปิตัน
เพื่อที่จะย้ายกิจการค้าออกจากเมืองกลางไปในปี จุลศักราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๘)
ก็รวมเวลาที่พ่อค้าอังกฤษผู้นี้ตั้งบ้านและสำนักงานค้าขายอยู่บนเกาะกลางนานประมาณ ๑๓ ปี

ย สาเหตุที่กัปตัน ฟรานซิส โลท์ ย้ายสถานประกอบการค้าออกจากเมืองกลางนั้น นอกจากจะเนื่องจากการค้าขายขาดทุน เพราะ ฟรานซิส โลท์
มีมิตรสหายและบริวารในเมืองกลางมาก และต้องทำนุบำรุงมิตรสหายบริวารเหล่านั้นไว้เพื่อประโยชน์ทางการเมือง
คือความมุ่งหมายที่จะเข้ายึดครองเกาะกลางไว้เป็นอาณานิคมของอังกฤษ หากโอกาสเปิดให้ ค่าใช้จ่ายนารนี้เป็รายจ่ายผ่านทางสินค้าต่าง ๆ ที่ ฟรานซิส โลท์
ขายเงินเชื่อแล้วเรียกเก็บไม่ได้ รวมทั้งมอบให้เป็นของกำนัลแก่บุคคลชั้นสูงอีกทางหนึ่งด้วย การลงทุนเพื่อเก็งกำไรทางด้านการเมืองของ โลท์ จึงขาดทุน

ย อีกประการหนึ่งที่เป็นสาเหตุให้ โลท์ ต้องการถอนตัวออกจากเมืองกลาง ก็คือ ในขณะนั้น โลท์
ได้ไปเจรจาขอซื้อเกาะป็นังจากพระยาไทรบุรีเป็นผลสำเร็จซึ่งอันที่จริงแล้ว
เกาะป็นังนั้นเป็นกรรมสิทธิ์ของพระยาไทรบุรีแต่เมืองไทรบุรีเป็นเมืองในพระราชอาณาจักรของไทย การที่พระยาไทรบุรีไปทำสัญญาขายเกาะป็นังให้แก่ ฟรานซิส โลท์
เป็นการลู่แก่อำนาจต่ออาณาจักรไทย ภายหลังพระยาไทรบุรีคิดตกใจกลัวก็พยายามจะเอาเกาะป็นังคืนจากโลท์ แต่ไม่สามารถขงชิงมาได้
แม้จะทำการรุนแรงโดยส่งกองทัพเข้ายึดเอาคือ ๆ แต่ก็ถูกกองทหารของ กัปตัน ฟรานซิส โลท์ต่อสู้ขับไล่ถอยกลับไป

ย โลท์ มีอำนาจเด็ดขาดในเกาะป็นังภายใต้ร่มธงอังกฤษ จึงพอใจในการไปตั้งสำนักงานค้าขายที่เกาะป็นังมากกว่าที่จะอยู่เกาะกลาง

ย ประจวบกับได้ข่าวว่าพม่ากำลังเตรียมทัพจะยกมาตีเมืองกลาง ซึ่งถ้าโลท์อยู่เกาะกลางต่อไปก็เกรงว่าทรัพย์สินสมบัติจะสูญเสีย
ทั้งอาจจะต้องรับภาระช่วยเมืองกลางรบพม่าไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เนื่องจากมีความสนิทสนมกับท่านผู้หญิงจีนอยู่มาก
และท่านผู้หญิงก็แสดงความประสงค์ขอให้ช่วยในการทำสงครามกับพม่าอย่างชัดเจน ฟรานซิส โลท์ เห็นว่าประโยชน์ที่จะได้จากรบพม่านั้น
สูญถอยออกไปให้พ้นเขตสงครามไม่ได้ จึงรีบร้อนถอนตัวออกไปโดยเร็ว ละทิ้งหนี้สินมูลค่าสินค้าที่ชาวกลางค้างอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน

ย ในการถอนตัวจากเกาะกลางครั้งนี้มีผู้หญิงชาวกลางคนหนึ่งจะติดสอยห้อยตามไปด้วย คือ เจ้ารัต ที่เจ้หมายของท่านผู้หญิงเอ่ยชื่อถึง
นัยว่าผู้หญิงคนนี้เป็นทาสเรือนเบี้ยของหลวงย ย ย ย ย ย ย ถูกบัตร์ หรือ ขุนท่า คนหนึ่งคนใด ยังหาหลักฐานไม่ได้ชัดเจนนัก กัปตัน ฟรานซิส โลท์ย
ได้ขอไถ่หนี้ของเจ้ารัตจากนายเงิน ซึ่งตามรูปการแล้ว น่าจะสันนิษฐานว่า เป็นหลวงยุกบัตร์ แต่การเจรจาคงจะมีอะไรอย่างหนึ่งอย่างใดผิดพลาด
เมื่อเจ้ารัตจะออกจากที่อยู่เดิม(คือบ้านตะเคียน) ลงไปหาพระยาราชกปิตัน ที่บ้านท่าเรือในฐานะเจ้าเงินคนใหม่ หลวงยุกบัตร์ และขุนท่า (ขุนท่า
คือกรมการเมืองดูแลธุรกิจการค้าของเมืองกลางกับพ่อค้าต่างประเทศ) จึงขัดขวางไว้ เป็นกรณีพิพาทที่พระยาราชกปิตัน ร้องทุกข์ให้ท่านผู้หญิงเข้าไปจัดการแก้ไข
ย ผู้หญิงเมืองกลางหลายคน ทั้งที่เป็นทาสเรือนเบี้ยของขุนนาง หรือผู้ตีเมืองกลาง หรือภรรยาของชาวบ้านที่สามีไม่หาความมั่งมี
ถูกขายให้ไปกับพ่อค้าชาวต่างประเทศอย่างไม่ผิดกฎหมาย ดังปรากฏหลักฐานตามเอกสารเมืองกลางชุดนี้หลายฉบับ
นับเป็นเรื่องน่าพิศวงสำหรับนักศึกษาเรื่องสิทธิของสตรีอยู่มาก

ย ในคำอ่านฉบับนี้ ได้อ่านบรรทัดสุดท้าย ในข้อความที่ว่า ".....พอลาโตกจะขึ้นมาได้ ให้ขึ้น ขึ้นมาสักที...." ซึ่งในฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๒๕ อ่านว่า
".....ให้เชิญขึ้นมาสักที..." แตกต่างกันอยู่

ย ความแตกต่างนี้ เกิดขึ้นเนื่องจาก ศูนย์ ราชภัฏทาร์กซ์(เรื่องภูเก็ต พิมพ์ พ.ศ.๒๕๑๗ หน้า ๑๔๕) กล่าวไว้ไม่มีความสรุปว่า

บ้านพระยาถลางอยู่ห่างกับบ้านท่าเรือประมาณ ๗ ไมล์ การเดินทางไปมาติดต่อระหว่างกันใช้ช้างเป็นพาหนะ และท่านผู้เขียนคนเดียวก็นี้นี้ยังได้กล่าวไว้ในเรื่อง "ท้าวเทพกระษัตรี" ของท่าน (อ้างเอกสารประกอบการสัมมนาประวัติศาสตร์ถลาง ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๙ หน้า ๖๕) ว่า ช้างที่เจ้าเมืองถลางใช้ประจำอยู่น่าจะชื่อขึ้น จึงเป็นช้างที่ท่านผู้หญิงจีนแนะนำให้พระยาราชกปิตัน ขึ้นขี่ไปยังจวนเจ้าเมืองเพื่อพบปะกันสักครั้งหนึ่ง ตามเอกสารฉบับดังกล่าวนี้ เห็นวาลายมือเขียนและคำวิเคราะห์ตีความของท่าน สุนัย ราชภัฏนทารักษ์ พอรับฟังได้ จึงได้แก้ไขคำอ่านให้ตรงกัน

ย